

БІБЛІОТЕКА
„УКРАЇНСЬКОГО СЛОВА“
Ч. 2.

В 60-і РОКОВИНИ

СМЕРТИ
ТАРАСА ШЕВЧЕНКА.

Зібрав і видав др. З. Кузеля.

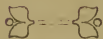
БЕРЛІН 1921.
З друкарні Гофмана у Зальцведелі.

В 60-і роковини

СМЕРТИ

ТАРАСА ШЕВЧЕНКА.

Зібрав і видав др. З. Кузеля.

БЕРЛІН 1921.

391.79
555
DK 969
Богдан Лепкий.

В сотні роковини уродин Т. Шевченка.

Біля його колиски у ночі
Літ тому сто,
Не. появился дари несучи
Ніхто.

Лиш в темноті озвалися нічній
Борба і труд:
«Благословляємо тебе на бій
За люд!

Неначе заверуха попливеш
Понад степи,
Свій рідний край з упадку піднімеш,—
Терпи!»

І в хату вдарив вітер від могил,
Як хижий птах,
І запалилося сто сот світл
В очах.

І похилилася пісня над ним
В віночку з мрій,
І голосом промовила сумним
«Ти мій!»

В 50. роковини смерти.

Умер поет. Святі глаголи
Тремтять на божеських устах.
Та не почути нам ніколи
Того, що бачив він у снах.

Пісень невиспівані чари,
Недоповіджені слова,
Поніс з собою, ніби дари,
Вертаючи на небеса.

Н и н і.

Не вмер поет. Він тільки на хвилину,
Утомлений недолею, спочав;
І бачить в сні свобідну Україну,
Дніпро, степи і все, що так кохав.

І бачить в сні: луна кругом палає,
Сто ріками у море ллється кров...
Не вмер поет. Він в гору піднімає
Потоптану народню хоругов.

Б. Л.

В 60. роковини смерти Тараса Шевченка.

І знову великі роковини.

Шісдесят літ від смерти нашого найбільшого поета.

Шісдесят довгих літ праці й боротьби за здійснення його ідеалів, за воплощення його святих слів.

*І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній, новій,
Не забудьте помянути
Незлим, тихим словом.*

Був час, коли здавалося, ось ось воно здійсниться. Був час, коли кайдани спадали з наших рук і кров спливала у море, коли наш народ ставав великою, новою сімєю, коли ми, покінчивши хатню працю, готовилися сповнити його найвищі, вселюдські ідеали, ідеали братолюбія і згоди.

Та це так лиш здавалося. І нині українська земля знову повна таких жахливих картин, які бачимо в Шевченкових «Гайдамаках», нині знов читаємо його «Неофіти», «Кавказ» і «Сон» і «Великий льох», як актуальні поеми, у яких змінилося убрання людей та не змінилися люде, не змінилася їх звіроподобна вдача. Нині знов Україна обідрана сиротою понад Дніпром плаче, і не тільки понад Дніпром, але й понад Дні-

стром і Доном і понад Чорним Морем.—Осніже ними верхами Чорної гори іде вона і вже не плаче, а з горя великого вив. Видно не-аби-якою ціною приходиться платити за велике добро, за самостійність і волю, за спромсгу жити у власній хаті, своїм власним життям, за спроможність розвинути всі свої сили, сили ума і мязів, щоб орати батьківську землю не кістками людськими, а плугом із стали та засівати її не кривдою людською, а зерном здоровим і чистим. Заплатимо! Наш народ здоровий і багатий собою, народ непропаший, народ не вчорашній, а завтрашній, котрий свої пісні ще не відспівав, котрий скаже ще світови своє нове слово. І ми певні, що це нове слово не буде хрипінням ненависти й злоби, не буде сиком гадюки, ні вигуком п'яного чоловіка, а буде гідним вислідом цих достойних провідних ідей, які оставив нам наш найбільший геній народній.

Це нас кріпить, це нас хоронить від розпуки в нинішню, хто зна, чи не найчорнішу годину, яку переживав український народ. Хочемо вірити, що це остання спроба нашої витривалости і сили, що це остання покута, яку відбуваємо за гріхи наші і наших батьків. Та ці гріхи ми мусимо скинути з себе, мов палючу сорочку Деяніри. Не сміємо бути ні рабами Москви, ні сміттям варшавським, лиш синами одної великої рідної матері України, братами об'єднаними одним спільним бажанням, добути собі й дітям нашим добро найбільше—волю.

А щоб це добро добути, мусимо одностайно й односердно стати за евангеліє правди, за темнії люде. Мусимо програму життя, писану кровю наших земляків поставити вище програм, писаних чорнилом. Мусимо забути свої власні

вигоди, а пам'ятати про добро народа, мусимо забути, що нас ділить, а пам'ятати про те, що нас зв'язує з собою. Мусимо схаменутися і бути людьми, правдивими людьми, такими яких треба в нинішньому моменті.

Шевченко, це як раз тая сила, що нас об'єднує з собою. Він перший переломив кордони, він український народ, пошматований політичними торгами зібрав до купи, найбільший »собирабель« українських земель. Він нас об'єднав ідеєю, мовою, почуттям краси нашої природи і нашої народної вдачі, він об'єднав нас тими широкими горизонтами добра, волі й правди, які відчинив перед нами. І тому то нині, може так як ніколи перше, він близький нам, дорогий і конечно потрібний.

Нехай-же його твори очищують нас, об'єднують, кріплять, щоб ми не поникли, неначе »стоптана трава«, лиш раді та »веселі посходились« з усіх сторін до купи та опанували нашу рідну пустиню, наші такі веселі, а нині таким великим смутком оповиті села.

Інакше ми не маємо права робити йому поминків, бо це булиб не поминки, а лиш хула, не маємо права вивішувати його слів на своїх маленьких партійних прапорах, бо місце для них тільки на тому великому національному прапорі, на якому виписаний клич об'єднаної, самостійної України.

Богдан Лепкий.

Благословенна най буде година.

Благословенна най буде година
І тая хата і село,
Що Україні принесло
З великих Найбільшого Сина.
Благословенна!

Хто як Він

Відчув давних часів проклони,
Руїни смуток, гробу стони.
І кожний зойк і кожний скін
Приняв у серце?

Хто тужив

Такою лютою тугою
За волею і за красою,
За тим найбільшим дивом див—
Любвою брата, чоловіка?
Кому народ, нуждар каліка,
Насильно гноблений катами—
Був так коханий до безтями,
З усього найдороший в світі?
Хто найкращі свої пісні,
Теплом сердечним так огріті,
Як тії квіти на весні
Проміннем сонця, присвятив
Біді і нужді?

Покриткам,

Насилуваним москалями
І дідичами й паничами,
Й покиненим, як лист вітрам,
На глум недолі?
Тій бідоті,
Що в спеку жне в кервав'м поті
Пшеницю на чужий колач,
Їж за те, лиш сум і плач,
Лиш вічна кривда?

Хто, як Він
Мав в крилах духа той розгін
Летіти в вічність, понад зорі,
Де в безбережньому просторі
Царює правда світова,
Щоб кинути її до віч,
Свою огненну, смілу річ
Про людські стоптані права?
Хто другий, так як Він горів
Огнем бажання, щоб колись
Широкі струї розлились
Добра, щоби ненависть, гнів
Навіки щезли, щоб кругом
Зацвіло радістю, добром,
Як райським квітом?

Хто і хто
Свої високі, ясні думи
Такими виспівав словами
Сердечно простими?

Мов шуми
Вітрів осінних над степами,
Мов грюхит грому, або гук
Порогів Дніпрових.

Сто рук
Підносить віко домовини,
А в домовині правда гине,
А в домовині воля мре. . .

І де єсть той і де єсть, де,
Щоб рідну мову позабуту,
Обпльовану в ланци закуту,
Невільницю лихих панів
До того сяєва довів,
Що Він тебе, моя ти мово.
Він кожний звук і кожне слово
Перетопив в горнилі духа
Так, що в тій мові заверухи
Народів, напрямів, віків,
І квітів запах, птахів спів,
І зір дрожання, плач роси,
І відблеск Божої краси,
Усьо, усьо!

Мабуть нема,
І не було мабуть нікого,
Щоб для народнього добра
В життю своїм зробив так много,
Як Він для нас.
Він наші сльози і рилання,
Розпуку нашу й сподівання
Зілляв в оден великий стон,
В одну молитву праці й труду,
В оден незломний голос люду:
«Від Сяну, Богу аж до Дону
Ми хочем жити по закону
Свойому власному; так жить,
Щоб можна нам людий любить,
Не проклинать,—благословить
Життя і волю!
Й поки нам, цього не добиться,—
Не живемо,—життя нам сниться!»
Благословенна най буде година
І тая хата і село,
Що Україні принесло
З великих Найбільшого Сина.

Богдан Лепкий.

С в о ї.

Город занято без бою.

До партерового дїмка, що стояв при одній із бічних вулиць, між деревами в городці, ускочило двох солдатів.

Засапані, копотами вкриті, гукали щось, чого ї мабуть сами не розуміли—щоб другим нагнати страху, а собі щоб додати відваги.

Хатні двері стояли розтвором—увійшли.

Один із них підняв занавіску, бо вікна були прислонені, щоб меблі не лияли. Осіннє жовтувате сонце замерехтіло на золотих рамах великого дзеркала, у якому відбивалася ціла гостинна кімната, з темно вишневими плюшевими фотелями, з великим килимом на паркеті з довгим фортепяном і з шафкою, повною усяких цяцьок: чарок, статуеток, коробочок.

— Бач, як мешкають буржуї!—сказав той, що підняв занавіску, показуючи, як молодий вовчок, здорові, білі зуби.

— Нічого собі відповів спокійно другий.

Нічого! А в тебеж дома як? Мов худобина живе християнський народ. А тут—о!

Він гепнув собою на плюшеву канапу з двома львиними головами на поручнях. Канапа підкинула його, мов мяча в гору, він ще раз гепнув, ще, і ще.

Сміявся дитячим, нерозумним сміхом.

— У! Як гарно сидіти! Спрібуй, Максиме!

Максим хотів і собі спр'бувати та йдучи по килимі потрутив штиком лямпу, що звисала із стелі так, що скло обсипало його космату шапку і з бренькотом покотилося геть по паркеті. «От, дідьча тіснота!»—сказав, чухаючи потилицю.

— Понаставляють, понавішують чорт зна що і пощо.

— Іі, гі, гі—реготався той на канапі, гойдаючися в ній, мов у човні на річці.

— Вставай!

— А хіба мені зле сидіти? Ще з роду не сидів у такому; по панськи.

— А хібаж ми тут на сидіння прийшли?

— Твоя правда, час до роботи.

І вони метнулися по хаті.

Це була гостинна середно заможної родини. Не розкішно, але вигідно, по старосвітськи обставлена. Кожня річ мала своє місце й чисто було тут, мовби прошених гостей дожидали, а непрошені прийшли.

— Бач, і музика є, — фортепяни —, сказав любитель плюшевої канапи, піднімаючи віко фортепяну.

Ударив по клявішах і струни завищали, мов би в них відгукнулася війна усіми своїми незгармонізованими зруками.

— Гарна штука, та жаль, що така велика, а то забрав-би з собою. За життя грав-би, а по смерті і трумни не треба. Тут і нашого командіра можнаб сховати, велика штука. Жаль, що мамуня грати не навчила. Треба покликати панночку, хай нам якої польки вщкварить.

— Торочиш, чорт зна що. В хаті живого духа нема. Повтікали.

— А я кажу, що є. Ось, бачиш, канарейка.

— Ну то що з того?

— А то, колиб люди втікали, то птицю далиб на сусіда, або пустилиб крізь вікно на волю, щоб з голоду не дохла. Вони такі. А коли птиця є, то значиться хтось і з людей остався. Пошукаємо.

І вони увійшли до столової.

Тут, на столі, по старому звичаю стояв хліб і в сільничці сіль а в пляшці солодка вишнівка.

— Чесні люде, обичай знають. Ну, щож, хіба поснідаємо й без господарів.

— А вжеж, що поснідаємо. Тільки, чуеш, чи не насипали тут якої трутки.

— Нашому братові й отрута не пошкодить. Як ми в Станіславові до гімназії прийшли, то там у скляних бутлях всіляка дрань стояла; жаби, гадюки, хроби. До науки потрібне.—А наш фельдфебель, бувалий чоловік, покрутив носом і каже:—тут монополія пахне.—Пробив пальцем оболону, полизав і таки, так — спирт! Викинув гадюку, спирт випив і гаразд. Не минула й година, як у склянках не було ані гадюк, ані спирту. І нікого навіть черево не боліло, не то що! Молодці!

Засміявся широким, молодецьким сміхом і врізав собі спору пайку хліба, як косар. Випили, закусили, решту сховали в кармани. Пригодиться.

— На війні. то так: що з'їси, те й твоє, а більш нічого. Гей, долеж моя, доле, доле молодая, чом ти не такая, як доля другая.

— А ти не вий, як вовк на весіллю. Скажуть: солдати гуляють. . . . Ну, чого ще тобі треба?

— Годинника хочеться, а в них самі великі, усьо в них велике, тю!

Він підступив до зачиненого буфету й прибував підважити дверці.

— Лиши! Ще скажуть: грабували, наше діло, знаєш, розглянути чи де муніції нема.

— Дурний ти разом з своїм ділом—відповів сміхун, ховзючи в ранці, що мож було туди упхати: тарілку, народніми узорами вишиваний рушник, навіть поливаний глечик на квітки.

— Треба сховати, а то ще які безсовісні люде заберуть,—приговорював жартуючи.

Увійшли до третьої кімнати. Тут біля вікна стояв стіл до писання і другий більший, посеред кімнати з паперами та всілякими часописами й шафи повні книшок.

Між шафами висів портрет кремезного вусатого дядька в баравячій шапці і в такому ж кожусі з дивною усмішкою на вдумчивому обличчі.

Портрет дивився прямо на непрошених гостей і ніби говорив до них: „Здорові були землячки! Не сподівався побачити вас в таку пору? Кажіть, що чувати у нас біля Канева, над Дніпром? А що ви це принесли мені в ранцях? Чому вони у вас такі повні?

Солдати дивилися то на портрет, то на себе.

— Бачиш?

— А хібаж мені заступило?

— Тарас.

— Це тобі і дитина скаже.

— Як умру, то поховайте.

— Так воно, так.

Хвилина мовчанки, а тоді:—Ну, хіба підемо.

— Нічого нам довше сидіти. Погано так. Тю, як погано! Одним словом: важко жити на світі.

— Погано.

Переходячи крізь столову вони мовчки випорожнили свої ранці. Вишиваний рушник, біла тарілка і пукатий глечик на цвіти явилися на своїх прежніх місцях.

— Так буде краще, — сказав білозубий. — Легше йти.

— І я так думаю, відповів його товариш.

В сінях побачили двері від пивниці, відчинили їх і гукнули в велику чорну шию: „А в там хто?“

З челюсти відповів їм якийсь несмілий голос: „Є!“

— А збруї ви не маєте?

— Ні, не маємо.

— Ну, то виходьте. Нічого вам бояться. Свої люде!

К. Вишевич.

Українська державність у творах Т. Шевченка.

Дивний, здавалосяб заголовок! Державність у творах Шевченка! Якаж може бути державність у творах того, якого ціле життя було постійним протестом проти держави, чи то російської в сучасному, чи польської в минулому, чи навіть римської (див. „Колись го ще“ або „Неофіти“), бо краще ніж хто инший бачив великий мученик всі хиби того устрою людського суспільства, який має назву держави, що вона йому і його народові показала лишень

свої негативні сторони й ніколи не дала нічого, що могло-би хоча трохи примирити його з собою! Мало не всі твори Шевченка, це заклик до зруйнування держави, до визволення людини й суспільства зпід державного тягару.

І однак, коли ми ближче придивимось до творів нашого незабутнього батька, ми побачимо, що не до самої лишень руйнації існуючого ладу стремилла його велика душа. Борючись проти держави станів, кляс, свавілля одних людей і народів понад другими, він зовсім не уявляв собі в будучому свою рідну Україну, як неорганізовану юрбу людей, вільних від усяких обов'язків один до одного, людей, з яких кожний „сам собі пан“ аж до можливості безкарного знищування всього, що стоїть у цього „пана“ на дорозі. Це й зрозуміло: Шевченко був більш Українець, ніж кожний инший, він увособив у собі вдачу цілого свого народу, який перш за все відрізняється від московського повною відсутністю анархістичности, яка наскрізь пройняла душу народу московського і так яскраво виявилась в т. зв. „Смутному времени“ і нинішній большевицькій революції.

Щоби не бути голослівними, возьмемо скільки прикладів з творів Т. Шевченка. Розуміється, треба умовитись, що коли ми шукатимемо в поета того, що ми знаходимо в підручниках державного права, цеб-то докладної диференціації і окреслення так званих елементів держави— „території, населення і влади“, з поділенням цих елементів ще на окремі рубрики,—ми нічого подібного не знайдемо: поет думає образами, а не аналізує, і лишень в образах можемо ми спостерегти те, чи уявляв він собі державу і в якому приблизно вигляді.

І от ми бачимо, що серед повних відчаю і розпуки що до сучасної Шевченкові української долі і смутку за минувшиною, де - не - де зустрічаються бадьорі нотки, коли поет гадає про будуччину України: „Церква-домовина розвалиться, а зпід неї встане Україна і розвіє тьму неволі, світ правди засвітить, і помоляться на волі невольничі діти!“ (Суботів). „І мене в семі великій, в семі вольній новій, не забудьте помянути не злим тихим словом“ (Заповіт). „Спивж повитий жидовою, поки сонце встане, поки тії недолітки підростуть—гетьмани“ (Чигирин). „В своїй хаті своя сила, і правда, і воля.“

Чи ж це все не є образ держави? Розуміється, не держави станів, або кляс, не держави з чиею-небудь диктатурою, хочаб навіть пролетаріята, або яких-будь гуртків балакунів, що дуже урочисто називають себе «партіями» і на підставі нимиж самими вигаданих теорій хочуть так або инакше калічити живе народне тіло,—але держави—семі, де немає ні пана, ні раба, де всі рівні й вільні, але вільні остільки, оскільки це не шкодить інтересам інших членів семі. Такою державою може бути лишень держава хліборобська, бо тільки в такій державі кожний може сам виробити те, що потрібне для життя йому, а не иншим, а через те не потрібує взирати до чужої кишені, як це льогікою фактів мимоволі робиться в промисловій або торговельній державі, однаково—капіталістичній, чи пролетарській. Спілька вільних членів у родині, спілька вільних родян у селі, спілька вільних сел у волости, спілька вільних волостей у землі, спілька вільних земель у державі. Держава, в якій влада йде не з гори, а виходить зі самої глибини народнього життя, як необхідний на-

сл'док народнього бажання забезпечити собі спокій, і через те має лишень ті функції, які за-для цього необхідні,—яка не стоїть понад на-родом у недосяжній височині, а увособлює в собі сам народ, в тому роді, як це були магі-страти римської республіки, єдиної держави в світовій історії, яка носила довгий час той-же дрібно-хліборобський характер, який має наша Україна. Яку назву буде мати така народня влада що до цілої держави, чи гетьмана, як гадав, судячи по вищенаведеному уривкові з „Чагірина“,—Шевченко, чи президента, чи як-небудь инакше, це для Шевченка, розуміється, не могло бути важне: слово „гетьман“ вжите ним, треба гадати, лишень через те, що воно мало за собою історичну традицію. Але влада ця повиння бути народньою і разом з тим міц-ною, бо Шевченко не затулював очей і на ту небезпеку, якою погрожують з усіх боків Укра-їні її вороги, кликав на боротьбу з ними („і вра-жою злою кровю волю окропіте“), а без міц-ної влади, як відомо, жадна боротьба неможлива.

Таким впливає з творів Шевченка його ідеал будучої України, як держави. Розумієть-ся, життя ніколи не досягає ідеала, але воно може стреміти до нього, коли він відповідає по-требам життя. І ми бачимо, що хоча й повіль-ними, але вірними кроками посувається укра-їнське життя по тому шляху, який показав у своїх творах наш великий вчитель. В муках на-родження Української Держави все наносне, все вироблене чужою інтелігентською і пролетар-ською психологією, поволі вмирає і виходить зі сцени: балакуча партійність, чужий по духо-ві європейський соціалізм, московський бюро-кратизм, який так яскраво виявився в організа-

ції наших міністерств, які були потрібні більш за все задля утримання своїх же власних урядовців, запобігання чужоземної ласки чи то в вигляді інтервенції, чи „визнання“, чи допомоги капітала,—одійшли до історії. Україна починає будуватись знутри, з села: ширяться повстання, шириться народня свідомість і зорганізованя, вмирає головний ворог хлібороба—велике місто.

Радуйся, батьку Тарасе! Хоча сьогодні у шостидесяті роковини Твої смерти, нам доводиться ще помянути Тебе не злим тихим словом на чужині, однак вже дуже є близький той час, коли ми зможемо робити це в себе, у своїй дрібно-хліборобській державі, в тій семі вільній, новій, яку ти так задовго передбачав своїм пророчим духом!—

І. Полтавець-Остриця.

Підемо за Ним!.....

*»Ой Дніпре, мій Дніпре, широкий та дужий!
Багато ти, батьку, у море носив
Козацької крови, — ще понесеш друже!
Червонив ти синє, та не напоїв. —
А сю ніч уємся! Пекельнеє свято,
По всій Україні сю ніч зареве;
Потече багато — багато — багато
Шляхецької крови! Козак оживе.
Оживуть Гетьмани в золотім жупані,
Прокинеться доля, козак заспіва:
»Ні Жида, ні Ляха!« А в степах України —
Дай-то, Боже милий — блисне булава!«*

Сьогодні, на далекій чужині, серед чужих людей зійшлися ми поклонитися прахові Великого Пророка і Співця тяжкої недолі України.

Сьогодні відтіля, де над широким Дніпром стоїть його висока могила, ми чуємо його поклик:

»Україна в небезпеці«.

Сьогодні з нею разом Він звертається з цим закликом до всіх вірних і кращих синів України, які завжди стояли на сторожі її волі і для яких цей заклик, в сучасний мент, не являється лише порожнім звуком, але бранним призивом до боротьби за волю й честь своєї Вітчизни, яка під чужими володарями дійшла до Руїни більш страшної, як Руїна підчас міжгетьманської доби в XVIII. ст.

Стара кривава помста панує тепер на Україні, різня без суду й слідства, терор стався загальним явищем, все руйнується, гине цвітуча наша Батьківщина, заливаючись кровю й покриваючись трупом.

Україна кличе нас до боротьби, до праці; в цей час ми мусимо залишити всілякі нелади й непорозуміння і міцно піднести свій голос до всього світу: стати до спільної праці на захист чести й волі рідного краю й народу від Америки до Зеленого Клину.

З нею разом з високої могили нас кличе Великий Кобзар України до об'єднання в єдину Національну Сім'ю під старими прапорами перемоги й слави, порох котрих хай відживить в серцях і душах наших славетні й великі діла прадідів.

І в цей день Свята Того, хто найбільш приніс жертв за долю Рідного Краю, не має більшої, якої ми не принесли-би за честь і свободу України.

»Україна в небезпеці!« і »Всі за одного— один за всіх«—це гасла нинішньої хвилі. Вони будуть покликом до всіх нас, віруючих в непе-

реможність наших сил, вони зднають нас від козака до старшини й від селянина до пана, в тісні ряди на боротьбу й захист Української Державности.

Згадаймож в цей час славетні діла наших прадідів, про які в своїх думках співав Великий Кобзар України; згадаймо ті місця, де старий Дніпро, прорвавшись крізь Вовче Гирло, котить хвилю за хвилею через скалисті пороги до широких вод Чорного Моря. Там виростала й гарцювала українська воля; відтіля вилітали орли України на захист волі своєї Неньки.

Ось Хортиця, де славетний Гетьман Байда відбивався з невеликим козацьким кошем від безчисленних орд турецьких.

Ось Микетинська Січ, що щирим серцем привітала орла України старого Хміля.

А онде Чартомлицька Січ з могилою славетнього кошового Івана Сірка, стереже руїни Старої Січі, стереже стару славу й мирний спокій наших великих прадідів!

Хтож це були вони, ці славетні лицарі Запорожці? Щож це таке Українське Козацтво? Чи були то свободолюбці, які взяли на себе тяжкий хрест, щоби своєю кровю захистити волю України й рідного народу? На це Шевченко каже:

*»Брешеш людоморе:
За святу правду, волю
Розбійник не станє,
Не розкує закований
У ваші кайдани
Народ темний; не заріже
Лукавого сина;
Не розібе живе серце
За свою країну!....*

Так це були Лицарі, оборонці Вітчини. Це був авангард України з найкращих синів в її боротьбі за волю.

І гучно в час небезпеки вітчини, розливав-ся заклик Запорозців до боротьби з ворогом і піднімав усіх вірних синів.

Цей заклик кликав на смертельний бій за Віру і Волю і чулося скрізь: »Хто хоче бути за християнську віру й батьківщину посажений на паль? Хто хоче бути четвертований, колесований? Хто готовий перетерпіти всі муки за Україну, Нарід, та Хрест Святий? Хто не боїться смерти—приставай до нас!«..

І зліталися орли України на цей заклик, на бій на смерть!

В цей час, час Великого Свята й Великої тут нашої Матері України, звертається Вона до нас з цим закликом, а стогін тисячів козацьких могил повторює його за Нею.

Хай-же в цей день, в наших серцях відгукнеться цей призив; хай стяг освячений в боротьбі, кровю наших братів охопить всіх нас із хвиль цієї боротьби:

*Встане Україна
І розвіє тьму неволі,
Світ правди засвітить
І помоляться на волі
Невольничі діти.....*

Іван Петрушевський.

Чари рідного краю.

*«Як умру, то поховайте
Мене на могилі»*

заповів славний, незабутній півець України, бандура та ліра якого більш уже як пів віка співа на Україні. Шість десятків років не обірвали їх струн, не стерли їх півучости, хоча сам півець спить уже непробудимим сном у зеленій діброві, на високім кургані.

Мирно спить, небом одмічений великий поет, півець і художник, поборник волі України!

Одірваний від своєї рідної землі й засланий до Оренбургських диких степів, сумував колись Тарас Григорович по своїй отчизні, згадував вишневий садочок, любу убогу рідну хату, Дніпро ревучий, широкі рідні лани.

Сумувало серце, надривалось від жалю та бажання побачити рідний край і сльозами та кровю писав він свій заповіт:

*Як умру, то поховайте
Мене на могилі...
Щоб лани широкополі
І Дніпро і кручі
Було видно*

Ярко світить сонце на Україні, тихий вітер як-би жартує з житом та вівсом, тихесенько колише ярину; в садочках цвітуть рожі, соняшники й інші квіти; груші та яблоні ломляться від овочів; бжололи то там, то тут гудуть, прелітаючи з медом до своїх уліків: пташки співають... наше серце від радості тремтить, дивлячись на

благодать Божу, яка розлита на Україні і зробила нашу землю тихим раєм, обітованим краєм.

А ми не знали цього раю, ми тікали від свого села, від рідної землі до великих міст та за кордони і не думали й не гадали, що прийдеться й нам, як бажав колись старий Тарас, мріяти, бодай, про те, щоби кістками лягти у рідну землю. Ні південні теплі краї, ні розкішні чужі сади, ні великі міста чужинців, ні тепла блакить чужого моря, не замінить нам рідної землі, тихого простору Дніпра, ласкавого подиху рідного вітру, який тихо колише наші ниви, ніжно голубить нас.

Нехай кожний загляне в свою душу, в своє серце і, коли хоть трохи любить свою отчизну, то він прочитає там заповіт Шевченка:

*Як умру, то поховайте
На Україні милій.*

Др. Василь Сімович.

Нове (нар.) видання «Кобзаря» Т. Шевченка.

(З передмови до читача).

«Нема чого нам тішитися, що ось, мовляв, маємо такого великого поета, що його в кожній селянській хаті розуміють, і що на йому може виховуватися нарід. Ми, справді, маємо великого поета, але в селянській хаті його ще не знають або мало розуміють. Зробімож, щоб люде з тієї хати піднялися духово стільки, щоб, справді, могли його зрозуміти».

(В. Грінченко: Перед широким світом).

Та поки ми можемо зробити так, щоб люде з тієї хати піднялися на стільки, щоб самі мо г-

ли зрозуміти Шевченка, нам треба допомогти народові зрозуміти його. І ось мета цього видання „Кобзаря“.

У нас усе ще вперто держиться погляд, що Шевченко поет народній, то його й розум'є всяк, хто тільки візьме його в руки—а отже це непорозуміння й неправда. Шевченко обхоплював ціле життя української нації, сляк, чи так відгукувався на тогочасні настрої й погляди—то треба дуже великої науки (студій), щоб усе це докладно порозуміти, як саме він відгукувався. У нас багато вже дечого з цього зроблено, та ще куди б'льше треба буде зробити: і аж тоді вже розясниться нам усе як слід. А так, то тепер, більшість читачів „Кобзаря“ тільки відчуває, що в ньому щось таке сильне, гаряче, правдиве, щось, що за душу хапає—але на тому й кінець. Алеж од цього до справжнього розуміння «Кобзаря» ще дуже-дуже далеко.

Та й те, що ми кажемо, то відноситься до вчених людей (інтелігенції), за простолюддя ми й не балакаємо. Бож, правду сказати, наш народ досі таки не мав свого „Кобзаря“. Хоч видань Шевченкових поезій в нас було багацько (правда, далеко не так багато, якби треба для понад трицятиміліонного народу), алеж для народу повного видання „Кобзаря“, то так наче й не було. Львівське видання Романчука, дарма що з поясненнями, непригідне для народу не так тим, що не скрізь пояснено все як слід, а тим, що вірші поскладано не за роками, а так собі—і це дуже втруднює розуміння Шевченка. Було народне видання Доманицького в 1908. р., та воно давно розхоплене—тай і видане воно не так, як би це треба для народу: там тільки

слова порозяснювані, а думок Доманицький не розяснював, може, тому, що треба було тоді на цензуру дивитися.

Думка про таке видання, як оце*), здавна мені не давала спокою, бо я раз-у-раз бачив, як не так то легко дається „Кобзарь“ у школі учням, як ловить вухами слова і кліпає очима наш селянин, слухаючи поем Шевченка—та не розбіраючись гаразд у сказаному.

Це видання «Кобзаря» призначене для всіх земель, що їх заселює наш народ: і Придніпрянщину й Кубань,—й Західну Україну (Поділля, Галичина, Холмщина), й Полісся, й Закарпаття. Через те хай читача не здивує, як що в поясненнях побачить такі завваги, що, як

*) Справа з виданням малася ось як:

10. березня 1919. р. з нагоди дня народження Тараса Шевченка, одбулося в Проскурові святочне засідання Культурно-Просвітної Комісії Трудового Конгресу України в участю членів усіх інших комісій Конгресу.

Серед ріжних постанов, якими Трудовий Конгрес бажав одзначити нагоду і зі свого боку виявити пошану до славного імени Великого Кобзаря, між иншим ухвалено також доручити Культурно-Просвітній Комісії видати популярне видання поезій Т. Шевченка й надіслати його до всіх народніх шкіл, бібліотек і читалень.

З ріжних причин, про які тут не місце говорити, комісії Трудового Конгресу незабаром взагалі перестали існувати. Справу з виданням «Кобзаря» взявся довести до краю своїми особистими заходами б. голова Культурно-Просвітної Комісії; жадних коштів з державних джерел тоді, а ні потім увесь час і досі не було на це ані шага. На початок використано кошти т-ва «Укр. Вид-во в Катеринославі» й інші приватні кошти, які удалось придбати на це. До праці, щоб зладити видання до друку став д-р. Василь Сімович, і ось в його редакції перше народнє видання «Кобзаря» Т. Шевченка виходить у Липську аж оце тепер—у рік 60-ліття смерти Поета.

Видавництво.

він, н. пр. з Київщини, то йому вони видадуться зайві, або що як у Київщині, чи де-яке слово забулося (а таких слів багато позабувалось), а живе тільки ще в Західній Україні, то для Подоляків, чи Галичан його пояснювати не потрібно. Де тільки думалось, що яке слово, чи забулося, чи прийняло яке инше значіння, чи так що инше означає, там усюди зараз подано відповідне пояснення. Від того книжці втрати бути не може, як не може бути втрати від того, що нераз, може, надто розтягнуто пояснювано: аджеж наші брати зпід Ужгорода не так уже привikli читати по рідному, щоб треба було скупувати зі словами там, де хотілося, щоб, справді, все було ясно. Через те, що чужинці здавєндавна поробили між нами кордони, що порозділювали нас поміж собою, порозрізнявали, то між нами таки повиходили деякі різниці у словах. Алеж тут досить ужити злагоди (компромісу) і всіх можна погодити. А воно то треба, бож необхідно, щоб усі люде в цілої нашої широкої землі рівно знали Шевченка, щоб не було й найменьшої закутини в нашій Україні, деб його не розуміли!

Тяжчі поеми хоч політичні, хоч історичні, хоч инші—так прилагоджено (зредактовано), що все перед поемою покладено ввід—то на те, що як його читач прочитає, то вже краще саму поему розбере, та ще набере охоти з инших книжок іще більше про те довідатися. Як де не так то легко схопити головну думку (провідчу), то й її зазначено в такому ввіді, а то й зазначено, яке значіння має поема й т. д. Всеж инше подано в примітках надоліні—чи слова рідче вживані, чи не зрозумілі, чи думка ясніше та простіше висловлена, чи як требаб її зро-

ауміти й т. д. Декудиж над словами найдете й наголоси: то на те, щоб улегчити читачеві, яке саме слово мав Шевченко на думці. Та ще це зроблено для тих, наших людей із Галичини, Поділля, Буковини, Закарпаття, що вони слова трохи не так наголошують; то на те, щоб вони читали „Кобзаря“ так як у Наддніпрянщині читають, бож як не так читатимуть, то не буде чути, що це вірш (музика).

За основу цього видання взято видання Деманицького з 1907. р., т'алеж використано всі відміни (варіанти) та видання (редакції), що їх вазначив у своєму великому виданню творів Шевченка п. Богдан Лепкий. А вибірав я такі слова «Кобзаря» (текст) до цього видання, які, на мою думку, найкращі. Я так собі думав, що коли ще вчені люде й дослідники Шевченка не у статкували тексту, не сказали, що, оці, мовляз, тільки слова треба класти, не інші—то я маю ще право це зробити. Так я собі думав і що до ладу, як ідуть за собою поезії (хронольогію). Не всі вони йдуть у мене так, як у інших видавців. Деякі неговні щодо часу написання поеми я вмістав там, де вважав, що там їм місце, а не деінде—але к про це я вазначив у примітці.

Дуже приємно, що це видання виходить хоч у шістьдесять років після смерти нашого безсмертного Кобзаря, що цей наш народній „Кобзарь“ являється ювілейним даром для пам'яті Шевченка. Дай Боже, щоб від цього року Шевченкові писання не тисячками, а сотнями тисяч примірників доб'ралися під селянські стріхи й між робітничі сім'ї, щоб не було однієї школярської пелічки, де б його не доставало, щоб хоч у шістдесяті роковини смерти Шевченка

наш народ у повному розумінню почав ставитись до того, хто такий Тарас для нашого українського народу і для цілої нашої України.

А ця книжка, цей перший «Кобзарь» для народу, хай буде цілющим ліком на поранені та зболілі народні душі, хай він стане за живий пам'ятник для того, хто наш народ пробудив до власного, самостійного, незалежного життя.

Біркенвердер, у лютому 1921. р.

Нове видання творів Шевченка.

Накладом „Української накладні“ появилася повне видання Шевченківського „Кобзаря“ та його „Гайдамаків“.

Видання приготоване та заосмотрене точними біографічними даними проф. Б. Левким.

Поминувши зверхню форму Кобзаря, яка в нічім не уступав люксусовим закордонним німецьким виданням, багату кількість малюнків та фотографій—це мабуть перше видання „Кобзаря“, що може задовільнити вимоги найбільш вибагливого критика. Зміст б'єх темів, з якого видно, що це видання як найкраще надається до студій над творчістю Шевченка, слідуєчий:

Тсм. І. Про життя і твори Тараса Шевченка—Література—Матеріали до процесів Шевченка—Листи Тараса Шевченка—Автобіографічна замітка Т. Шевченка—Автобіографічний лист Тараса Шевченка—Споми́н про старшого боярина Тараса Шевченка—Шевченко серед поетів славянства.

Том II. Вірші.

Том III. Вар'янти й доповнення—Пояснення до Кобзаря—Слѣпая (поема)—Безталанний (поема)—Уринок з драми: „Никита Гайдай“.

Том IV. Назар Стодоля—Артист—Дневник—Княгиня—Безшасний—Капитачша.

Том V. Музика—Варнак—Близнята—Прогулька—Наймичка—Спомини Лазаревського—Чого стоїть Шевченко як поет народний (Куліша)—Слово над гробом Шевченка—Пояснення.

Крім того появилось накладом тієїж накладні друге видання „Кобзаря“ в трьох томах, яке в більш звязкій формі дає нам не менш докладний образ про життя і теори Тараса.

Коли взяли під увагу умовини, серед яких приходилось підготовляти видання, недостачу українських бібліотек і відповідних джерел та повосенну дорожнечу на книгарсько-видавничому ринку, то приходиться зі здивуванням пригадатись над тим, як можна в цю пору в Німеччині видати на українській мові щось так досконалого.

Видання „Гайдамаків“ з технічного боку, це мабуть перша спроба дати українській публіці щось дійсно гарного; у великому форматі, на гарному папері, з артистичними малюнками—це видання під артистичним оглядом переходить усе, що у нас коли-небудь появилось.

—н. — с.

ЗМІСТ.

- Богдан Лепкий. В сотні роковини уродин
Т. Шевченка (вірш).
- „ В 50. роковини смерти (вірш).
- „ Нині (вірш).
- „ В 60. роковини смерти Тараса
Шевченка.
- Богдан Лепкий. Благословенна най буде година
(вірш).
- „ Свої (оповідання).
- К. Вишевич. Українська державність у творах
Т. Шевченка.
- І. Полтавець-Остряниця. Підемо за Ним.
- Іван Петрушевський. Чари рідного краю.
- Др. Василь Сімович. Нове народнє видання «Коб-
заря» Т. Шевченка (З пе-
редмови до читача).
- н.—с. Нове видання творів Шевченка.
-

